



עומקא דפרשה

- תפילה ללידת בת
- ברכה לאב בלידת בתו
- הטוב והמטיב
- לידת דינה

- קידוש בלידת בת
- בת כבית
- שהחינו בלידת בת
- שמיעת שהחינו מחברו

פר' ויצא - בענייני לידת בת

בס"ד ערש"ק ט' כסלו תשע"ט



הבת כבית

הרב ישראל מנחם וינגרטן

א] ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה'. הנה עובדה זו כבר נכתבה בסוף הפרשה הקודמת [כח ה] ובה כמה תמיהות: 'וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם... אל לבן... אחי רבקה אם יעקב ועשו, וברש"י: 'אם יעקב ועשו' איני יודע מה מלמדנו'. וצ"ב. ושם [ז]: 'וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם, ובפסיקתא ... לא שמע אל אביו, רק אל אמו'. עכ"ל. וצ"ע דברי הפסיקתא הרי הכתוב מצווח ואומר 'וישמע יעקב אל אביו'.

ב] ובריש אותה הפרשה פתח 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, מפני שהיו ליציני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה' וכו'. וצ"ב למה גילתה כן תורתגורק שנות דור הרבה אחרי שנולד יצחק.

ג] נהיג עלמא לברך בהולדת הבת 'שתזכו לגדלה לתורה' או 'לכן תורה'. ויש לחקור איזהו מקורן. שהרי מוצא האיחול לכן הוא בירושלמי ברכות סו. על שנימלו ובא בברית אברהם, וא"כ יקשה מאי שיאטיה לברכת הבת הפטורה ממילה ות"ת.

א. ויבואר בהקדם בירור מאמרם בגמ' ב"ב טז: 'וה' ברך את אברהם בכל' ונחלקו שם מהי ברכת 'בכל', ו"א בת היתה לו, ו"א בת לא היתה לו, אחרים אומרים בת היתה לו ובכל שמה'. וכמובן מאוד צ"ב למה קרו 'ברכה בכל' אודות 'בת לא היתה לו'. ובפרט שהיה לו אז רק בן אחד וטרם קיים מצות פו"ר. גם תמוה האיך שייכת מחלוקת כזו לצדדין 'היתה לו' או 'לא היתה לו'.

ולמ"ד 'בת היתה ובכל שמה', לכאורה זה יסתור הדעה שהיא מתה ביום שמתה שרה אמה ורמזהו בת יביבת 'ולבכתה, דא'כלמה נמנתה בשבב אביה שנתברך 'בכל' הרבה אחרי שנסתלקה מעימה.

ב. ויבואר כל הענין בפירוש תיבת 'בת' ובהנוגע 'לתולדות'. דהנה מצינו 'בת' שהיא 'עיקר', ויש שה'בת' היא 'טפל'. דדוגמת 'בת' שהיא 'עיקר' מצאנו באסתר שלקחה מרדכי לו 'לבית' ופירשוהו 'לבית', והיינו 'עקרת הבית' - עיקרו של בית'. וכנגדה את המושג של 'בת' שנזכרת בתורת טפל מצאנוה בכל ילדה מיום לידתה עד שתבגור שהיא טפלה תחת כנפי אביה והיא מוזכרת כביטוי של היטפלות בכל ריהסת לישנא דחז"ל כמו 'בת צידעא' [נזיר ג. ועוד] ו'בת קול' וכיו"ב. [וזהו ביטוי של טפלות יותר מ'בן' וכגון 'בן חמץ' וכיו"ב ששם זהו עיקר שמו ומהותו].

ג. והנה היתה שרה 'בת' 'בית' כסגנון הראשון כאמר ה' לאברהם 'שמע בקולה' והיה אברהם טפל לה בנבואה, ופירש החת"ם [כתובות ג.] מלתה על שראתה ברוה"ק את תולדות ישמעאל ולכן סילקתו מביתה, ואף רבקה היתה כמותה כמש"כ הט"ז [בראשית כט, לד]: 'לפי שהאמהות נביאות היו... בשרה דכתיב שמע בקולה... ברבקה נאמר 'ויביאה האהלה שרה אמו' דאותה המעלה שהיתה לשרה היתה גם לרבקה דהיינו רוח הקדש'. והיינו שהיו שתייהן 'בת' שהיא 'עיקר הבית'.

ד. ובזה השלימו הן את שם האבות להיקרא אבות וכמש"כ הגר"ז [בראשית כא, י] ש'כמו שהיתה ברית עם האבות שזרעם יהיו כלל ישראל ויירשו א"י, כמו"כ היתה ברית מיוחדת עם האמהות שזרען יהיו כלל ישראל ויירשו א"י וכל מה שהובטח להאבות יתקיים בזרען של האמהות, (וזהו דכתיב בישעיה (נא, ב) 'הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם'. ע"כ. ומבואר בדבריו שמבלעדי האם לא היתה כאן 'בית'.

ה. ולפי"ז י"ל שזהו ההדגש ב'תולדות יצחק בן אברהם', ש'אברהם הוליד את יצחק', לומר שכמו שאברהם היה טפל לשרה כך יצחק טפל לרבקה בת - בת'ואל [שור"ר כע"ז בזה"ק א קלז. 'בת בתואל, בת בתו של אל-ל]. וכן רחל ולא 'בנות לבן אחי אמר' אשר בנו שתייהם את בית ישראל' [רות ד. יא]. וזה היה עיקר כל ד' האמהות.

ו. ומהשתלשלת בצד שיעושה יצחק אבינו ואחרייו יעקב אבינו מוכרחות אמותיהם ונשותיהם ללכת עמהם או לפניהם כנ"ל, ועל כן רבקה היא שהולכת לדרוש את ה' ולכן תבא רבקה שהיא צדקת ותכריע הכף מאזנים ויהיו שניהם צדיקים' [תולדות יצחק כה, יט].

קידושא רבה בלידת בת

הרב משה חיים לייטער

בספר האמונות והדעות לרב סעדיה גאון במאמר י' פ"ב (עמ' רצ"ו במהדורת מה"ק) המדבר על מאכל ומשתה, כתב בחשיבות עניינים אלו, וז"ל 'וכן כל ארוסין ונשואין ומילה ולידה ומועד לא תהיה שמחה באחד מהם אלא בו' וכו', ע"כ. והנה יל"ע מה כוונת הרס"ג, במש"כ 'ולידה', דאם כוונתו למנהג סעודה ביום שנולד התינוק כמ"ש בערוך (ע' שבע) וכמובא ברבינו בחיי פ' וירא (כא, ח), א"כ הל"ל להזכירו כסדר, דהיינו לפני סעודת המילה. לכן יותר נראה שכוונת הרס"ג לסעודה שעושים בלידת הבת, ולכן הזכיר קודם את סעודת המילה ואח"כ הסעודה על לידת הבת, ומקדים ענין הבן לפני ענין הבת כמו בכ"מ.

אולם, יש לדחות שלעולם מ"ש הרס"ג 'לידה' הכוונה לסעודה ביום שנולד התינוק וכו"ל, ונקט סעודת מילה לפני כן משום שהיא לכבוד מצות מילה וחשיב טפי (ו"א סעודת מילה היא מדאורייתא, ע"י שעת"א אור"ח תקנ"א לג) משא"כ הסעודה ללידת הבן שאינה סביב מצוה מסויימת אלא כדי לתת שבח והודאה להש"ת שהולד נושע ממעי אמו, וכמש"כ הראשונים, וסעודה כזו עושים רק לכן כדלק"ו ונקטם הרס"ג כסדר חשיבותם ולא כסדר זמנם.

והנה המגיה לאמונות ודעות שם בהערה 87 מביא מכת"א נוסח אחר בדברי הרס"ג, וז"ל: 'ולידה וכריתת ברית ומועד וחונכת הבית', ע"כ (אגב משמע שגם סעודת חונכת הבית היא מצוה ועל חו"י סי' ע' העל מא). הרי לפי נוסח זה הקדים הרס"ג סעודת לידה לסעודת ברית מילה, וא"כ ברור שלפי"ז 'לידה' הכוונה לסעודה בלידת הבן, דלא יתכן שיזכיר בת לפני הבן, ושפיר נקט כסדר הזמן. גם באמונות ודעות הרמב"ם מוזכר לידה לפני ברית, א"כ רק לנוסח הראשון שמזכיר סעודת ברית לפני סעודת הלידה יש להסתפק אם כוונתו לסעודה על לידת הבת או הבן.

ונראה שענין סעודות הללו שבלידת הבן ומילתו מוזכרים בב"ק פ. דא"י דה"ב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן, ואמרי לה לבי ישוע הבן' וכו'. ופירש"י 'שבוע הבן, ברית מילה על שם שעברו עליו שבעת ימים. ישוע בן, משתה שעושים לפדיון הבן בכור'. ור"ת הקשה ע"ז מה שייך לשון ישועה בפדיון הבן, לכן מפרש, שישוע הבן פירושו שנולד שם בן, וע"ש שהוולד נושע ונמלט ממעי אמו כדכתיב (ישעיה טו, ז), 'והמליטה זכר' נקט לשון ישועה, והיו רגילין לעשות סעודה, עכ"ד.

והנה יש לדון לר"ת שסעודת ישוע הבן הוא מצד שנולד בן ושנושע ונמלט ממעי אמו, א"כ לכאורה יש לעשות כזו סעודה גם כשנולדה בת שג"כ נושעה ממעי אמה, ומלשון הגמ' ישוע הבן משמע שרק לבן עושים כך דומיא דשבוע הבן. וכן נקט ר"ת לשון 'שנולד שם בן', ומדוע לא עושים לבת. וי"ל דמשו"ה לראיה שהוולד נושע ונמלט הביא ר"ת הפסוק 'והמליטה זכר', ופי' המצו"ד שם: 'ילדה זכר ולפי שתרבה השמחה בלידת זכר מלידת נקבה אמר והמליטה זכר לפי גודל השמחה, ע"כ. והוא עפ"י הרד"ק שם שהזכר טוב וחזק מן הנקבה, ובו ישמחו מולידיו יותר וכו'. לפ"ז י"ל כיון שיש יותר שמחה בלידת הבן מבת לכן נהגו לעשות סעודה ישוע הבן דוקא בבן.

אולם אם נאמר שלרס"ג וכמבואר בהדיא בדברי רבינו גרשום (דלק), שיש ענין לעשות סעודה גם בלידת הבת, יתכן שהענין בזה הוא מצד שנושע הולד ממעי אמו, וכו"ל, וגם בלידת בת יש שמחה גם אם היא פחותה משמחה של לידת הבן והנה עדיין ראוי לעשות על זה סעודת הודאה.

והנה איתא בב"ב (צא). 'אמר רבה בר רב הונא א"ר, מאה ועשרים משתאות עשה בועז לבניו שנאמר (שופטים יב, ט) 'ויהי לו שלוששים בנים, ושלשים בנות שלח החוצה ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ' וגו' ובכא"א עשה שני משתאות אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו' וכו'. ופי' רבינו גרשום, וז"ל 'ק"כ משתאות] שעשה לל' בניו ול' בנות שהיו לו, ששים משתאות משנולדו, ובשלחן חוצה לבנותיו עשה ל' משתאות, כשהכניס בניו לחופה עשה ל' משתאות, הרי כאן ק"כ משתאות, ע"כ. והנה מש"כ רבינו גרשום 'ששים משתאות משנולדו'. מדבריו מבואר שעשה ששים משתאות בהולדת

ברכת שהחיינו בלידת בת

הרב אברהם לוי – ר"ב 'עוד יוסף חי'

בענין ברכת שהחיינו על לידת בת, בס"ד כתבנו על דין זה באריכות בספרנו ברכת השיר והשבח, וכאן נשתדל להביא בקצרה את עיקרי הסברות והצדדים שנקטו הפוסקים לכאן ולכאן, דישנם פוסקים דס"ל שלא לברך שהחיינו על לידת בת משום שלא הוזכרה בש"ס, דרק על לידת בן תיקנו הטוב והמטיב אבל על לידת בת לא ראינו מרביתו הראשונים והאחרונים שכתבו שיש לברך על לידת בת, דמהגמ' בסוף ברכות (נט:): משמע דרק על לידת בן יש לברך הטו"מ, וכן היה המנהג מדורי דורות לא לברך שום ברכה על לידת בת, עד שבא המשנ"ב וכן שו"ע הרב וחיידשו שיש לברך שהחיינו על לידת בת וכל אחד מטעם אחר, המשנ"ב כ' שיש לברך שהחיינו על לידת בת משום דלא גרע מראיית פני חבירו שלא ראהו שלושים יום, ושו"ע הרב כ' לברך שהחיינו מטעם דלא גרע מקנה שפחה שמברך שהחיינו על קנייתה, עכ"פ מנהג הספרדים בזה שלא לברך שום ברכה על לידת בת, רק עושים סעודת הודיה למשפחה והיולדת מברכת הגומל, ואם יש לו בגד חדש או פרי חדש פוטר בזה גם השמחה על לידת הבת. אולם מנהג רוב האשכנזים לברך שהחיינו על לידת כל בת ובתוכם היולדת מברכת שהחיינו כמו שאמר לי בזמנו מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א, אולם ידידי הגר"י שוב שליט"א העיר לי שדעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל היתה שרק אם היה תאב לבת בכגון זה שהיה לו כמה בנים וכעת מאוד רוצה בבת, רק אז מברך שהחיינו אבל על לידת בת סתמא אינו מברך שהחיינו כיון שאינו שמח כ"כ בזה.

ובעיקר סברת המשנ"ב שכ' לחדש לברך שהחיינו על לידת כל בת ובת י"ל דס"ל דדמי ליה לאדם שהיה **במדינת הים** וכדו' ובא לאחר זמן רב וראה פעם ראשונה את בתו שלא ראה אותה מעולם, שמברך שהחיינו מדין ראיית קרובים משום השמחה ששמח בראייתה, א"כ ה"ה בראיית בתו פעם ראשונה לאחר לידתה דלא גרע מהאופן הנז', דגם כאן שמח מאוד בראיית המתנה הנפלאה שזכה לקבל מהבורא יתברך.

ומה שלא מברכים הטוב והמטיב על לידת בת כמו שמברך על לידת בן, הוא כמו שמבואר בגמ' שם, דבלידת בן הוה הנאה משותפת, דגם האשה ניחא לה בזה ששמחה בבן זכר משום שיש לה כעת משענת לסמוך עליו שידאג עבורה לאחר זקנה, משא"כ בלידת בת האמא אינה שמחה כ"כ בזה, מ"מ עדיין אינה מופקעת לגמרי מברכת הטו"מ, דעדיין יש לה הנאה מלידת הבת, אולם אינה שמחה בזה כללית בן וממילא אינה שמחה כשמחת בעלה ששמח בדיוק בלידת הבן כללית בת.

ולכן במקום שצריך לברך שהחיינו על לידת בת ובירך הטו"מ לא יצא כיון שנראה דמשקר בברכתו, דאין זה שמחה משותפת ושלמה משני הצדדים, אבל אם נולדו לו **תאומים** בן ובת, לכתחילה לדעת המשנ"ב יש לו לברך על לידת הבן הטו"מ (אפילו רק שמע משום שהשמחה גדולה מאוד) ועל הבת יברך שהחיינו רק בשעה שרואה אותה (ולא בשעת שמיעה משום שהשמחה פחותה מאשר לידת בן). אולם אם טעה ובירך הטו"מ וראם ביחד וכיוון על שניהם יצא בדיעבד משום שאינו נראה שמשקר בברכתו משום שברכת הטו"מ שייכת בלידת הבן וגם שייך קצת על לידת הבת, דגם האמא שמחה קצת ויותר מקצת בלידת בתה מש"ה אינו ברכה לבטלה, משא"כ אם נולד לו רק בת וטעה בירך עליה הטוב והמטיב, לדעת המשנ"ב הוה ברכה לבטלה וכמו שכתבנו. וכמו שמוכח מדבריו בס"י רכ"ג ד"ה שהיא וכו', אולם דעת מרן הגר"ן קרליץ שליט"א (ס' לפאר ולברך עמ' קכז) שיצא בדיעבד משום שיש מקום לברכת הטו"מ בדיעבד לחול גם בלידת בת שגם האמא שמחה מזה אע"פ שאינה שמחה כשמחת לידת בן עכ"ז מיקרי שמחה. משא"כ אם הודיעו לו **בטעות** שנולד לו בן ובירך בטעות הטו"מ ואחר כך אמרו לו שזה בת שלא יצא יד"ח משום שכוונתו בברכתו היתה אחרת, ולכן ברכתו לבטלה ויברך שוב שהחיינו, וה"ה אם בירך **בטעות על בת אחרת** כ' בשו"ת שבת הלוי ח"ח סי' לה שחייב לברך שוב שהחיינו על בתו האמתית וכש"כ משום שכוונה אחרת היתה בברכתו.

ובלידת **תאומות** פשוט הוא שלדעת המשנ"ב יש לברך על כל ראיית בת לחוד שהחיינו גם האבא וגם האמא, אולם אם בטעות בירך שהחיינו על ראיית שתיהן, יצא בדיעבד.

ומברך ברכה זו לדעת המשנ"ב דוקא בראיה ראשונה שרואה ושמח בראייתה, ואם ח"ו אינו שמח בראייתה אינו מברך שום ברכה, ולכל הדיעות אין ספק שיש לפטור שמחה זו בפר"ח או בגד חדש או שיברך שהחיינו בלא שו"מ או שיכיון לפטור שמחה זו בברכת הטו"מ שמברך בברכת המזון, או באמירת נשמת כל חי בעשרה שהיא הודאה להש"ת וגם בזכות זה זוכה לעוד מתנות נפלאות ולפוטרו בלא כלום א"א, וחיוב אדם להודות מתוך שמחה להש"ת על המתנה הנפלאה, ולא יבעוט בטובתו של מקום ובת תחילה סימן יפה לבנים, ועי' בס' הנפלא פלא יועץ **ערוך בת במה** שהארץ בזה לשבח ולרום להש"ת.

לצאת מחבירו בשהחיינו על לידת בת

הרב צבי רותן

יש לדון באדם שנולדה לו בת והוא נוהג שלא לברך שהחיינו על לידת בת, ורוצה לצאת מחבירו שמברך שהחיינו על כלי חדש וכדו' האם יכול לצאת בשמיעה ממנו.

ותחילה יש לברר מאיזה דין אפשר לצאת בברכת המברך, האם מדין ערבות, או דבעינן לאתויי לדין שומע כעונה, ושורש הספק תלוי בדגרת החיוב לברך שהחיינו על לידת בת, דאם הוא חובה שייך בזה ערבות אבל אם אינה אלא רשות אין בזה דין ערבות. דלענין פרי חדש כתב במשנ"ב סי' רכה סק"ט דשהחיינו הוא רשות כיון שמתחדש מזמן לזמן, ולגבי כלים חדשים כתב בס"י רכו בביאור"ל ד"ה ויש, שהרבה פוסקים כתבו שדבר שתיקנו חז"ל לברך עליו משום שמחת הלב כגון כלים חדשים, חובה הוא דאינו תלוי בזמן וכל אימת שנזדמן שמחה בלבו צריך לברך, אבל בשהחיינו על ימים טובים מבואר בגמ' בעירובין מ: שהוא חובה.

ולגבי לידת בת מסיק המשנ"ב סק"כ שצריך לברך שהחיינו דלא גרע מרואה את חבירו לאחר ל' יום ושמו בראייתו דמברך שהחיינו, ומאחר שאין מברכין על ראיית חבירו אלא מזמן לזמן, דמי לפרי חדש שמאחר שאינו תלוי בזמן קבוע היו רשות, וא"כ לא שייך בזה דין ערבות, וכן מבואר בפמ"ג בס"מ רכ"ה ג' סברות שאין בשהחיינו על ראיית חבירו דין לערבות א. דאיך יברך שהחיינו על שמחת הלב והא אין שמח ולא הוא כמחויב ב. דלא חשיב מחויב דאין זה חובת הגוף דהיינו כברכת הנהנין שלא לתהני ולא לברך וה"נ אינו מחויב לדאות את חבירו ג. גם י"א דכל הנך רשות עכ"ד. ולדבריו אין דין ערבות בשהחיינו בלידת בת.

אלא שיש לדון מצד אחר שאף דחשיב אין מחויב בדבר ואין יכול לצאת בברכתו מדין ערבות, אבל כשחבירו מברך שהחיינו על טלית חדשה והוא זקוק ג"כ לנוסח הזה אף שזה חיוב אחר האם נאמר בזה הדין של שומע כעונה, דיש מקום לומר דכיון דתנן ברה"ט. דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוצא את הרבים ידי חובתו מימלא בעינן שחבירו יהיה מחויב כמותו באותו ענין שבא לצאת ממנו.

ומצינו באשל אברהם (סימן ד') שכתב שמי שנתעורר לו ספק על ברכת נטילת ידים שחרית ואין לו מי שיוציאו אלא אחד שנוטל ידים לסעודה ומברך על נטילתו על נטילת ידים, דיכול הוא לצאת ממנו אעפ"י שהוא נטל ידים לסעודה והוא נטל ידיו לתפילה, ונר' שאין ראייה לדהכא דהתם בנטילת ידים היו חדא מצוה של נטילת ידים רק שסיבות החיוב שונות.

אולם יש להוכיח מדברי האורים גדולים (הובא בהגהות רעק"א ריט ס"ה) שמסתפק דבהא שד' צריכים להודות יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוב בבית האסורים, האם יכול אחד שנתחייב בברכה זו מחמת סיבה אחת לפטור את חבירו שנתחייב בברכה זו מחמת סיבה אחרת, דשמא כיון דחייבם שונה הוה כמי שאינו מחויב בדבר ע"כ והרי התם לתרוויהו איכא חיוב הודאה על נס ונסתפק האורים גדולים שאין אחד יכול להוציא חבירו כיון שסיבות החיוב הם שונות.

ועיקר הנידון מצאנו בספר חוט המשולש ח"ג בסופו סי' ג' (לנכד הגר"ח מוואלז'ין) שמסתפק באחד שמברך על נר חנוכה ואחד קנה כלים חדשים, אם יוכל האחד לצאת בברכת חבירו כיון דהכא מברך הברכה על ענין בפני עצמו, ולכאורה הסברא פשוטה דבכה"ג לא נפיק האחד בברכת חבירו כיון דכ"א הוא מחויב בפני עצמו על ענין אחר עכ"ל, וביותר במשנ"ב בס"י ח סק"ד כתב שעשרה שלובשים טליתות חדשות וברך כ"א שהחיינו בפני עצמו ולא אחד לכולם, ובפמ"ג כתב שאין ע"ז דין ערבות אף לא ביאר מדוע אין בזה שומע כעונה, ולהנ"ל פשוט משום שכ"א יש לו חיוב נפרד דכ"א מברך על שמחת עצמו. ומכל הנ"ל מוכח שלא מהני שומע כעונה באופן דהוי ב' חיובים נפרדים ולא יכול להוציא את חבירו.

אלא שיש לדון בעוד אופן דבשו"ע סימן רי"ט מבואר בשם הרא"ש דהשומע ברכת הגומל מחבירו שאינו מחויב בדבר וענה אמן יצא ידי חובתו, וכתב שם הביאור"ל דאף שאינו מחויב בדבר כיון שענה אמן יצא ידי חובתו אף ממי שאינו מחויב בדבר, משום דעניית אמן חשיב כאילו בירך בעצמו, וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מברכות הי"א דכל העונה אמן אחר המברך הר"ז כמברך, אלא דבעלמא אם המברך אינו מחויב בדבר הרי זה ברכה לבטלה והלכך אפ"י אם יענה אמן לא יועיל כיון שאין כאן מעשה ברכה שיחול על עניית האמן של השומע, משא"כ בברכת הגומל שלגבי המברך לא הוי ברכה לבטלה שפיר יוצא השומע ע"י שעונה אמן.

וא"כ הכ"נ אף דליכא דין ערבות יוכל לצאת בברכת המברך ע"י שיענה אמן, דהא בעניית אמן יוצא אפ"י ממי שאינו מחויב בדבר אם יש ע"ז שם ברכה, וא"כ בנידון דידן שצריך את הברכה לעצמו לא הוי ברכה לבטלה יוכל לצאת בברכתו אף שהוא צריך לה לדבר אחר, דע"י עניית האמן חשיב כברכת עצמו ולא כברכת המברך ולכן הדבר תלוי בכוונתו לשם מה הוא צריך את הברכה, ועיין בביאור"ל ריט ס"ד ד"ה וענה ואכ"מ להאריך.



תפילה ללידת בת

הרב זיו שצ'לקה

יש לעיין לגבי מי שיש לו כמה בנים ורוצה שתולד לו בת, אם יכול להתפלל על כך. דהנה איתא בברכות (ס.) תניא ג' ימים הראשונים יבקש אדם רחמים שלא יהא סנדל משלושה ועד ארבעים יבקש רחמים שיהא זכר וכו' ומסתמת דברי הגמ' משמע שתמיד צריך להתפלל דוקא על לידת זכר והסברא בכך היא שהזכר יהיה חייב בכל המצות ולכן הוא חשוב יותר מאשר נקבה כמבואר במשנה בהוריות (יג.) ובפיה"מ לרמב"ם (שם). אולם נראה להביא כמה וכמה ראיות שלכאורה יהיה מותר להתפלל על לידת בת.

- בגמ' ברכות (שם) מבואר שלא היה מעוברת זכר ובתוך הארבעים יום הראשונים התפללה שהולד יהפך לנקבה כדי שרחל לא תהיה פחותה מהשפחות במנין השבטים ולמדנו מכאן שכאשר יש צורך מותר להתפלל על לידת בת ולכאורה נראה שגם הצורך של אדם לקיים מצות פרו ורבו נחשב צורך מספיק בשביל שיהיה מותר לו להתפלל על לידת בת.

- בגמ' נדה (ל:) וב"ב (י:) איתא מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים ר"א אומר יפזר מעותיו לעניים ר' יהושע אומר וכו' ומשמע שחז"ל רק נתנו עצות למי שרוצה בנים זכרים אבל פשוט שמי שרוצה שתולד לו בת שאינו מחויב לעשות עצות אלו, אמנם יש לדחות שכ"ז דוקא לפני העיבור (ואה"ג שאפשר אז גם להתפלל על לידת בת) אולם בזמן העיבור יש חיוב להתפלל דוקא שיוולד בן זכר כמפורש בגמ' אך יל"ע אם יש סברא לחלק בכך.

- במדרש תנחומא (פנחס) איתא ולמה התיירו חכמים להפטר מהסוכה ביו"ט האחרון של חג, אלא כל ז' ימי החג היו מתפללין לטללים וביו"ט האחרון היו מתפללין לגשמים ולכן נפטרין מן הסוכה **כדי שיתפללו על הגשמים בלב שלם** עכ"ל, ולמדנו מכאן שחכמים לא רצו שנתפלל מתוך הכרח אלא מתוך לב שלם ולכן מי שתאב לבת לכאורה אינו מוכרח להתפלל כנגד רצון לבו. אלא שיש לדחות דאם יש חיוב להתפלל על בן זכר, פשוט שלא נתנו דבריהם לשיעורים וכולם חייבים להתפלל כך וכשאר התפילות שתקנו חז"ל.

ובספר הדור והתקופה (עמ' רט) שאל הגר"א שלזינגר שליט"א את החזו"א זצ"ל האם הוא יכול בתפילת בריך שמייה בתיבות ותיבה לי בנין דיכרין וכו' להתפלל על לידת בת (היו לו אז רק בנים) וענה לו החזו"א שא"א להתפלל הפוך מהסידור אולם אם הוא רוצה אינו חייב לומר תיבות אלו בברין שמייה. וכך מצאתי בערוה"ש (רל סק"ג) שכתב ז"ל וכן מי שהיתה אשתו מעוברת **ורצונו** בזכר עד מ' יום יכול להתפלל ולומר יה"ר שתלד אשתי זכר וכו' עכ"ל, ומבואר מדבריו שאין חיוב להתפלל על בן זכר אלא שצריך עיון האם כוונתו שיכול גם להתפלל על לידת בת או שמא זה נחשב להתפלל הפוך מדברי חז"ל וכמשנ"ת לעיל בשם החזו"א. ובספר דרך שיחה (עמ' נז) הובאה שאלה האם מי שיש לו ג' בנים ואין לו בת יכול להתפלל על לידת בת כדי שיקיים מצות פריה ורביה וענה הגר"ח ק"ש שליט"א בגמ' ברכות (ס.) מבואר שצריך להתפלל על בנים זכרים ולעיין המצוה ה' כבר יעשה כטוב בעיניו ועל השאלה האם יש חיוב לעשות העצה המובאת בגמ' נדה (ע:) שיהיו בניו זכרים ענה הגר"ח ק"ש שליט"א שבה אף שירצה יעשה עכ"ל.

ברכה לאב על לידת בת

הנוסח המקובל היום בברכת לידת בת הוא "שתזכה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים" אולם המעיין בסידורים הישנים במי שבירך יראה שהנוסח שם הוא לגדלה לחופה ולמעשים טובים, ולכאורה זהו הנוסח הנכון יותר, שהרי המקור לברכה זו הוא בגמ' בשבת (קלז:) שבזמן הברית הקהל מברך את אבי הבן שכשם שהכניסו לברית כן יזכה להכניסו לתורה לחופה ולמעשים טובים, ובארור הראשונים שהכונה היא עפ"י הגמ' בקידושין (כט.) שהאב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות. ומש"כ אנו מברכים את אבי הבן שכשם שזכה לקיים בבנו את המצוה הראשונה המוטלת עליו למולו, כן יזכה לקיים את שאר החיובים שיש לו כלפי בנו ללמדו תורה ולהשיאו אשה. ולפי"ז פשוט שאין הברכה הזאת שייכת בבת שהרי אין חיוב על האב ללמדו תורה כמבואר בקידושין (שם) וממילא לא שייך לברך את אבי הבת שיזכה לגדלה לת"ת כיון שאינו חייב בכך (משא"כ לענין חופה וחיוב חינוך למידות טובות ולמעש"ט שבזה חייב האב לבתו).

ובספר מסורת משה (עמ' תצח) נשאל את הגר"מ פיינשטיין זצ"ל האם הנוסח הנכון הוא וזכה לגדלה לתורה (בן תורה) לחופה ולמעשים טובים או רק לחופה ולמעשים טובים והשיב שגשמים לא מחוייבות ללמוד התורה והתורה שצריכים ללמוד כדי לידע הדינים נכלל במושג "מעשים טובים" ואף שנוסח זה לא נמצא בחז"ל מ"מ זהו הנוסח שנדפס ולמעשה כך נהג הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (שם). ובספר ארחות רבנו (ח"ג עמ' קנח) הביא שהחזו"א זצ"ל היה מברך למי שנולדה לו בת שיגדלה לתורה לחופה ולמעש"ט ואמר החזו"א שבזמננו מברכים גם כן ללידת בת משום שהיום צריכים ללמד גם לבת תורה משום שהדור פרוץ עכ"ל.

הטעם שאין הטוה"מ בלידת בת

הרב י.א.ד. ברייזנבר

א"י בפי' הרואה ונפסק בשו"ע א"ח סי' רכג שאם ילדה אשתו זכר מברך הטוב והמטיב, משא"כ כשנולדה בת. וטעם החילוק ע"י בביאור הלכה שם שהביא מתשו' הרשב"א (ח"ד עז) שבלידת זכר יש לאב ולאם הנאת תועלת חדא דהוה להו חוטרא לידא ומרה לקבורה ועוד שהוא כירך האב והאם ומדת כל אדם תאבין לו שירש אותם.

וצ"ב דהא בקנה בית חדש וכלים חדשים מברך הטוב והמטיב, אף בלא הטעמים הנ"ל, אלא עצם מה ששמח הוא וב"ב בכלי החדש היא סיבה לברך הטוה"מ, ומאי גרע לידת בת משמחה זו שיש בקניית כלים חדשים.

וביאור"ד נראה שהקונה בית או כלים, הרי"ז כלי השייך לקונה, אבל בת אינה כלי להוריה אלא לבעלה, ול"ש ברכת הטוה"מ. ואמנם כלפי הבעל ראוי לו לברך על אשתו, אך כיון שהיא טובה ליחיד אין מברכים הטוב והמטיב אלא ברכה אחרת, וברכות הנישואין הן שבח והודאה על זה. [ויש מברכים שהחיינו בנישואין ע"י ברכה על ד"א ומכוונים גם על האשה].

הנס בלידת דינה

הרב חיים יצחק ויזל

באופן צורת הנס בלידת דינה, האם נהפכה מבן לבת, או שתחילת יצירתה של דינה היה אצל רחל ולאחר מכן היא עברה ללאה וכן תחילת יצירתו של יוסף היה אצל לאה ולאחר מכן הוא עבר לרחל, יש בזה לכאורה ב' דעות בחז"ל. דהנה כתוב בפסוק "אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו", ומפרשת הגמ' בנידה דף ל"א שהסיבה שייחס הכתוב את הבנים לאם ואת הבת [דינה] לאב, משום שכשאשה מזרעת תחילה היא יולדת זכר וכשאישה מזרעת תחילה האשה יולדת נקבה. והקשה המהרש"א שהרי דינה נהפכה מבן לבת, וא"כ אצל דינה היה מצב של אשה מזרעת תחילה ולא איש, וכתב שמוכרח שהגמ' נקטה שהנס היה שהעוברים התחלפו, ולכן ייחס הכתוב את דינה לאיש דהיינו ליעקב ולא לרחל, [וכ"ה בתרגום יונתן עה"פ "ואחר ילדה בת" שהתחלפו העוברים].

ואולם לכאורה בגמ' בברכות נראה שנהפכה מבת לבן, דשינוי במשנה בדף נ"ה שהאומר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא, ובדף ס' מקשה הגמ' ממעשה דינה, ומתרתצת שתי תירוצים, הא' שאין מזכירים מעשה נסים, וב' שמעשה דינה היה בתוך ארבעים יום, שעד ארבעים יום אינו נס. ושואלת הגמ' שזה כן נס שהרי איש מזרע תחילה יולדת נקבה ואשה מזרעת תחילה יולדת זכר, ומתרתצת הגמ' שמדובר כגון שהזרעו שניהם בבת אחת, ואם נאמר שהתחלפו העוברים א"כ מה הקושיא ממעשה דינה, הרי לא נהפכה בכלל מבן לבת, ורק אם נהפכה מבן לבת שפיר קשה לגמ' ממעשה זה שרואים ששייך להתפלל על דבר כזה. ומבואר שלפי הגמ' בנדה הנס היה שהתחלפו העוברים, ולגמ' בברכות הנס היה שזכר נהפך לנקבה. וכן שלגמ' בנדה ביצירה של דינה היה הזרעה בתחילה של איש, ולגמ' בברכות היה הזרעה בתחילה של אשה לתירוץ הראשון, והזרעה בבת אחת לתירוץ השני. ולכאורה לפי הגמ' בברכות קשה למה הכתוב ייחס את דינה דווקא ליעקב, ואמנם לתירוץ השני שהזרעו בבת אחת יתכן לומר דפעמים ייחס הכתוב את דינה ללאה בכתוב "ותצא דינה בת לאה" ופעמים ייחסה ליעקב בכתוב "ואת דינה בתו", משום הא טעמא גופא שהיה הזרעה בבת אחת ותלוי בו כמו בה, [וכעין מה שמצינו בדברי רש"י שפעמים כתוב "משה ואהרן" ופעמים "אהרן ומשה" כדי להודיע ששקולים הם]. ואולם עדין צ"ע לתירוץ הראשון שהיה הזרעה בתחילה של אשה.

והנה שמעון נשבע לדינה שישאנה (רש"י בראשית מו:), וקשה דבן נח אסור באחותו מן האם, ושמעתי **מאמור"ר שליט"א** ביאור נפלא שכיון שיוסף ודינה הוחלפו א"כ דינה היא בת של רחל, ובאם כך שמעון ודינה אינם אלא אחים מן האב שלהלכה מותרים לבני נח, וש"מ שכן כתבו המושב זקנים נימוקי הטור הפענח רזא והחיד"א, [ואולם עדין צע"ג לפי הגמ' בברכות]. ויל"ע ממה שכתוב במקראות שדינה היא בת של לאה ויוסף הוא בן של רחל, [ואמנם מה שמצינו שדינה בת לאה הוא רק בפסוק "ותצא דינה בת לאה", ושם פירש"י שהיתה יצאנית כלאה, ובזה יתכן שבאמת אמה היא רחל, אבל כיון שהיתה מעוברת אצל לאה הושפעה לענין זה]. והעירוני דשמא מחמת שלא גידלה את דינה ורחל את יוסף כתוב שהם בניהן, וכפי שכתוב במקרא שמשא הוא בן של בתיה בת פרעה מפני שגידלה אותו וכדאיתא במגילה דף י"ג. (תמצית מתוך מאמר מהספר "אברך בחיי").



דרושים חברותות לזמן חורף:

טלפון	שעה	מקום	נושא
0548420656	לפני הנץ רבע שעה	סלבודקה אור החיים	משנה ברורה
0504-109-395	6.30-7.30		גמיש
0533-123-476	בוקר		שיעור גמרא בעיון
0504-117-055	סדר א'	ברכפלד	פרק חוקת הבתים גפית וראשונים בהספק
0548468589	9.30-10.30	נאות שמחה	חומש / משנה / נ"ך
0548462992	9.30-12.30	מודיעין	גמרא
0527665995	7.30-10.30	גמיש	קנין הלכה
0533138854	7.30-7.45	נתיבות המשפט	גמיש
0548456965	7.30-8.30 פעם בשבוע	גמיש	גמיש
0527-171-075	10.00-13.00	בהכ"נ אונגוואר גרין פארק	גמיש
0527180889	10.00-11.00	חשמונאים	גמרא
0533117900	10.00-13.00	זכור לאברהם	מס' נדה דף ליום
0533142059	11.00-13.00	היכל יצחק	גמ' עיון
0583-259-807		בוקר ואחה"צ	ריבית במסגרת כולל
08-9111-088	11.00-14.00	גמיש	גמרא מסכת פירושים
0548-468-589	10.00-13.00	נאות שמחה	דף היומי
0548593364	16.00-17.30	אזור בית אבא	גמיש
0527-180-526	15.30-16.15	בית תפלה	דף היומי
0583-254-561	סדר ב'	בהכ"נ נאות שמחה	עירובין טושי"ע ומ"ב ע"פ קנין הלכה
0583-259-807	בוקר ואחה"צ		ריבית במסגרת כולל
0548-416-249	16.00-19.00	נאות שמחה	פרק ארבע אבות בעיון
0548-487-793	16.00-19.00	פונבז' שדי חמד	גיטין פרק השולח
0548-454-813	סדר ב'	בית הכנסת בויאן	מסכת שבת פר' הזורק
0527177760	19.15-22.15	גמיש	גמיש
0533159551	22.00-20.00	גמיש	לימוד קטיל
0527126563	21.00-22.30	ברכפלד	דף היומי
089791487	30.21.00-23	גמיש	שבת בעיון קל
0527126335	21.00-23.00	אוהל תורה ברכפלד	דף היומי
0548463235	ערב	גמיש	מעונין ללמד
0548417939	ערב	גמיש	גמיש
0583-287-249	ערב	ברכפלד (גמיש)	טור ב"י שיע' הלכות עירובין
0533137740	00.00-2.30	גמיש	בית תפילה
0527-117-048	גמיש	גמיש	דף יומי ירושלמי פאה
0527171260	גמיש	כולל בית אבא / אוה"ח	יומא
0527122518	גמיש	גמיש	גמ' נדרים / שבועות
0527693109	גמיש	גמיש	שיעור לבעלי בתים
0527689157	גמיש	גמיש	גמרא
0527619839	גמיש	גמיש	גמרא ברכות
0583276113	גמיש	גמיש	ברכות
0548461687	שבת אחה"צ	נאות הפסגה	טור ב"י הל' שבת

לקביעת חברותא התקשר עכשיו: 0533-15-46-95 והשאר הודעתך

המשך מעמ' 1: הבת כבית

ז. ומה"ט רבקה היא ששללה את הברכות לעשו בידועה תולדותיו ומשגרתן ליעקב, והיא ששילחתו ליעקב להינשא לבת לבן 'אחי אמך', וזמ"ש הפסיקתא ששמעו יעקב לאמו דייקא שהיא מעמדת בית אביו, ולזאת מודגש בשליחות זו אם יעקב ועשו' שהיא מעמדת הבית בהקדמת יעקב לעשו.

ח. ולכן דייקא משנסתלקה שרה והותירה ביד אברהם את כוחותיה [ירושת אשתו] ואת בנה, מעידה התורה 'וה' ברך את אברהם בכל', שאותו כח הכולל ומכיל שהיה בשרה אשתו ובסיוע בתה 'בכל' שהיא שהיתה 'בת תפלה' וסייעה לאביה להשלים 'בכל' את כללות צדדי הבית.

ט. ולפי"ז המחלוקת אם 'בת' היתה לו, היא בדיון האם מה שעתה בידו 'טפל' או 'עיקר' שכל מה שיעשה מעתה להמשך בנין ישראל כמו שהעמידה שרה, נרשם כזכויותיו או כהמשך זכויות שרה העיקר'. ועי' בשל"ה כאן.

י. ומהשתא יתבאר דעיקר ברכת הבת הנולדת היא שתהא 'בת' - בית' המשלימה לצורת הבן שהוא בעלה ובניה, והיא תשלום ברכת הבן הנימולד 'לתורה' שמבלעדי אמו נחסר עיקרו, וזאת היא הזכרת ה'תורה' בברכתה כאותה הברית שנכתרה עם אמותינו בעבור תורתנו.

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

וישלח - אמירה לנכרי
וישב - ברכת הגפן
מקץ - דיני חנוכה

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא
בדוא"ל: a740700@gmail.com עד יום שלישי בלילה
בכת"י, עד יום א' בתיבה שע"י אוה"ס בית יוסף, בצירוף הוצ' הקלה [10 ש' לעמוד]

פער הליון

קריאת שם לבת

הדרישה (יו"ד סי' שס, ב) חידש דקריאת שם לבנות בשבת, הוא במקום קריאת שם לזכר בשעת המילה. ונפק"מ לדינא שהיא קודמת לחתן, כיון שמילה קודמת לחתן. עיי"ש.

וכ' באגר"מ (אה"ע ח"ד קב) שקריאת שם לבת היא כשם הבנים שהוא רצון הש"ת שיקראו שמות אע"פ שאין על זה ציווי, ויתכן אף דהוא בכלל הציווי לאדה"ר שיקרא שמות, ולדורות נשאר רצון וציווי זה. ולכן הנהיגו אבותינו ורבותינו מדורות הראשונים שיקראו שם הבנות ג"כ בקדושה בשעת קרה"ת ובבקשת רחמים עליה. [אכן, עיין בדברי הדרישה (שם) דמשמע קצת שקריאת השם לבת אינה בקרה"ת ובביהכ"נ אלא בבית].

והטעם לנוהגים דוקא בשבת, כ' בדברי יציב (ח"ז ליקוטים קב) מכיון שבשבת האב מתעלה בנשמה יתירה, ועי"ז יוכל לקרוא את השם השייך לשרוש הנשמה. וכעין זה כ' במנחת יצחק (ח"ד סי' קז), ועי"ש ששירר ג' מנהגים בזמן הראוי לקריאת שם לבת.

סעודה בלידת בת

בב"ק פ. מבואר דאיכא שבוע הבן [מילה -רש"י] וישוע הבן, ופי' התוס' שהיו עושים שמחה בלידת בן והיא 'ישוע הבן' ע"ש שהולד נושע ונמלט ממעי אמו. וכ' התורה"ד (רסט) שזמנו בליל שבת [שלום זכר], והובא ברמ"א יו"ד (רסה סי"ב) שנהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר נכנסים אצל התינוק לטעום שם, והוא ג"כ סעודת מצוה. אכן הדגול מרבבה (יו"ד סו"ס קעח) הק' על זה דא"כ למה אין עושין סעודה זו גם לנקבה שג"כ נמלטה ממעי אמה. [ולכן פי' שישוע הבן הוא בלילה שקודם המילה, עיי"ש].

אכן במס' שמחות (מאבל רבתי פ"ב ה"ג) מבואר דכשם שיש שבוע הבן כך יש "שבוע הבת". והביאה הרמב"ן בתורת האדם (בשם מכילתא דאבל) והרי"ף גיאות (בהל' אבל), וביצחק ירנן שם תמה דכיון ששבוע הבן הוא מילה, מה מקום לשבוע הבת, וכ' דאולי הכוונה על קריאת שם לבת כמוזכר בדרישה (הנ"ל).

והר"א מלוניל באורחות חיים (הל' מילה) כ' יש מקומות שאין ישינים כל שבעת הלילות בבית היולדת זכר או נקבה לשמירה. כדאמרין שלשה צריכין שימור. ובליל שמיני בכל מקום ומנגיין ומשחקין שם, וזהו שאמר רז"ל שבוע הבן ושבוע הבת. ובתשעה"נ (ח"ב קלב) כ' הטעם שנוהגים לעשות סעודה או 'קידושא רבה' על לידת בת, עפ"י מ"ש בתרה"ד שסעודת פדיון הבן משום פירסומי מילתא שנפדה, וגם כאן ראוי לפרסם שנקרא לה שם בישראל, [ולפי"ז ראוי שיהיה ביום שנקראה בשם]. אך הטעם העיקרי שראוי לעשות סעודה להודאה על חסדי ה', שזכה לבת ומפני היולדת שנתרפאה, והקידוש במקום סעודת הודאה, והוא מנהג ותיקין.

ועוד הביא שם בשם הקה"י שע"י הקידוש באים אנשים ומברכים אבי הבת שיזכה לראות ממנה נחת וכו' וברכות אלו עומדות לה.

קידושא רבה בלידת בת

בניו ובנותיו. ובשלמא כשנולדו ל' בניו י"ל שהסעודות היו במילה (או ישוע הבן) אבל מהל' הנוספים מבואר שעשה סעודה גם בהולדת בנותיו, ומכאן ראה שיש לעשות סעודה בלידת הבת. ויתכן שסעודה זו היא כענין ישוע הבן שנמלט ונושע והולד, ששייך גם בבת, וא"כ י"ל שם' המשתאות שבוען עשה כשנולדו ילדיו היו ישוע הבן והבת. ויתכן עוד לבאר ע"פ המובא בטעמי המנהגים (ח"ג מילה) בשם ס' המאור הגדול: "שמעתי שאפי' בעת שקורא שם לבתו הנולדה, הוא קצת מצוה לשמוח ולעשות סעודה, כי בא נשמה קדושה מעולם העליון, כי הנשמה בא בעת קריאת השם, כי נפש חיה הוא שמו, לכן בני עליה היודעים בזה, עושין מועד ויו"ט בשיר ושבח והלל, בעת שהיו קורין שם לאנשיהם אפילו בבת". ובקונ' "בת מלך" (עמ' כא) הביא מכאן מקור לקידוש על לידת בת בש"ק דוקא שאז ניתן השם. ולפי"ז יתכן גם לרגמ"ה שעניין משתאות בהולדת הבת אינו מצד שנושעה, אלא מצד השמחה בנתינת השם, וא"כ ששים סעודות עשה אבצן הם בבנים שלושים במילה שבה גם קריאת השם, ובבנות עשה הסעודה בנתינת שמו. (עוד מקור לקידוש הבת יעו"י במרגה"י סנהדרין לב: אות טו).

ניתן לקבל את הקונטרס "עיונים וביאורים"

המקיף את ענייני ערבות במצוות

בטל: 052-7646446 או בדוא"ל: levishmuel33@gmail.com

הנצחות ופרסום בגליון: 052-7678393

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות בכל ערש"ק, יש לשלוח בקשה לכתובת: a740700@gmail.com